

В І Д Г У К

офіційного опонента, доктора медичних наук, професора, завідувача кафедри анатомії, клінічної анатомії та оперативної хірургії Вищого державного навчального закладу України «Буковинський державний медичний університет» Слободяна Олександра Миколайовича на дисертацію Марченко Алли Володимирівни «Морфотопогометричні закономірності формування зубних дуг верхньої та нижньої щелеп у юнаків і дівчат з ортогнатичним прикусом», поданої до спеціалізованої вченої ради Д 05.600.02 Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова для захисту на здобуття наукового ступеня доктора медичних наук за спеціальністю 14.03.01 – нормальна анатомія

1. Актуальність обраної теми дисертації

Гарна посмішка, а зокрема, зуби стали невід'ємною частиною іміджу сучасної людини, одним з показників його, здоров'я і благополуччя. Але науковці (М.С. Дрогомирецька, 2010; В.Д. Куроедова, 2012; А.М. Потапчук, 2013) спостерігають тенденцію до збільшення поширеності зубощелепних аномалій за останні роки, що викликає велику стурбованість у лікарів-стоматологів, як в нашій країні, так і за кордоном. На тлі високої поширеності зубощелепних аномалій, а саме, від 25 до 85 % (за даними П.С. Фліс, 2016; А.М. Потапчу, 2013; К.М. Лихота, 2012; Е. Yami, 2000) ортодонтичне лікування стає одним з найбільш перспективних методів стоматологічної допомоги. Без знань процесів нормального розвитку організму неможливо зрозуміти структурно-функціональну організацію його органів і систем (Akarsu-Guven B., 2015). Однак поняття норми для порівняння з нею фактичних даних дослідження на даний час є складним і маловивченим питанням (N.S.Korchynska, O.M. Slobodian, 2019).

Тому докторська дисертація Марченко Алли Володимирівни «Морфотопогометричні закономірності формування зубних дуг верхньої та

нижньої щелеп у юнаків і дівчат з ортогнатичним прикусом» є актуальною, оригінальною, морфологічною роботою сьогодення, має теоретичне і клінічне значення.

Необхідно підкреслити, що дисертант застосувала сучасні методи дослідження: конусно-променева комп'ютерна томографія, кефалометричне дослідження, одонтометрія, математичні; комп'ютерна програма для розрахунку нормативних параметрів зубних дуг «DentaForm». За допомогою сучасних морфологічних методів дослідження автором було виявлено на органічному рівні закономірності щодо побудови коректної форми зубної дуги в юнаків і дівчат з ортогнатичним прикусом без урахування та з урахуванням краніотипу: встановити зв'язки між трансверзальними розмірами верхньої і нижньої щелеп та сагітальними і вертикальними розмірами верхньої щелепи з одонтометричними та кефалометричними показниками, в подальшому розробити регресійні моделі індивідуальних комп'ютерно-томографічних лінійних розмірів, необхідних для побудови коректної форми зубної дуги. Такі дослідження морфологами досі не проводились, що свідчить про актуальність даної роботи. Це свідчить, що дана дисертаційна робота є прикладом нормальної анатомії.

Зубощелепна система становить собою єдину функціонувальну частину організму, яка впродовж усього життя людини схильна до видозмін. Усі органи зубощелепної системи тісно взаємопов'язані між собою: лицевий і мозковий череп, зуби, навколозубні тканини, зубні ряди, скронево-нижньощелепний суглоб. В останні роки дискутується питання про взаємозалежність морфології органів ротової порожнини в осіб з аномаліями зубощелепної системи. Опубліковані дані останніх років щодо ефективності ортодонтичного лікування свідчать про необхідність врахування морфометричних даних зубів, зубних дуг і черепа при діагностиці та складанні плану лікування різних видів аномалій зубощелепної системи. Традиційно використовується антропометрія для вимірюванні тіла людини та його частин з метою встановлення вікових, статевих, расових та інших

особливостей фізичної будови. Активно впроваджуються сучасні методи прижиттєвої візуалізації. Конусно-променева томографія – провідний спеціальний метод дослідження, що, окрім морфометрії даних структур, дозволяє діагностувати «приховані» аномалії розмірів і положення щелеп, зубних дуг, апікальних базисів, оцінювати профіль обличчя та тип росту лицевого і мозкового черепа.

Морфотопогометричні закономірності формування зубних дуг верхньої і нижньої щелеп в осіб юнацького віку в літературі розкриті недостатньо, тому є зрозумілою обрана дисертантом тема дослідження. Так як діагностика ортодонтичних патологій ґрунтується на даних великої кількості ознак, математичні методи для їх обробки вкрай необхідні при розробці нових способів діагностики, корекції і лікування цих захворювань.

Вважаю, що дисертант А.В. Марченко логічно обґрунтувала актуальність своєї роботи шляхом морфотопогометричного дослідження кефало-одонтометричних показників в осіб юнацького віку з ортогнатичним прикусом. Враховуючи вищенаведене, тема дисертації є актуальною і не викликає сумнівів.

Дисертаційна робота є фрагментом ініціативної науково-дослідної роботи кафедри терапевтичної стоматології Української медичної стоматологічної академії «Механізми впливу хвороботворних факторів на стоматологічний статус осіб із соматичною патологією, шляхи їх корекції та блокування» за номером державної реєстрації 0115U001138. При її виконанні автор проводила визначення одонтометричних і кефалометричних показників та лінійних розмірів, необхідних для побудови коректної форми зубної дуги у юнаків і дівчат із ортогнатичним прикусом, що послужило підґрунтям дисертації.

Тема дисертації затверджена Вченою радою ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія» 22.06.2016 року, протокол № 12 і Проблемною комісією МОЗ і НАМН України «Морфологія людини» 27.06.2014 року, протокол № 7.

2. Ступінь обґрунтованості положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна, повнота їх викладу в опублікованих працях

На основі глибокого аналізу наукової літератури дисертант логічно обґрунтувала мету та завдання дослідження. Наголосила, що їх науковий пошук зумовлений вимогами сучасної стоматології, впровадженням нових методів діагностики і лікування ортодонтичної патології. Тому, як підкреслила здобувач, є дуже актуальним встановлення закономірностей формування зубних дуг верхньої і нижньої щелеп в осіб юнацького віку з ортогнатичним прикусом та розробка математичного обґрунтування відтворення належних індивідуальних параметрів зубної дуги залежно від одонтометричних і кефалометричних показників з використанням комп'ютерної програми DentaForm.

Обґрунтованість наукових положень та висновків, а також достовірність отриманих результатів дисертаційної роботи базуються на достатньому фактичному матеріалі і підтверджується наступним:

1. Дослідження виконано на достатньому для отримання достовірних результатів матеріалі – кефалометрія, конусно-променева комп'ютерна томографія зубощелепної системи 44 юнаків (віком від 17 до 21 року) та 50 дівчат (віком від 16 до 20 років) з ортогнатичним прикусом, які розподілені на групи.

2. Дисертант застосувала комплекс сучасних адекватних методів дослідження: конусно-променева комп'ютерна томографія, кефалометричне дослідження, одонтометрія, математичні методи; комп'ютерна програма для розрахунку нормативних параметрів зубних дуг «DentaForm». Статистична обробка цифрових величин та побудова регресійних моделей нормальної індивідуальної форми зубної дуги проведена в програмному пакеті «Statistica 6,0». Даний методичний підхід дозволив авторів отримати об'єктивні і переконливі дані для розробки регресійних моделей індивідуальних комп'ютерно-томографічних лінійних розмірів, необхідних для побудови

коректної форми зубної дуги в юнаків і дівчат з ортогнатичним прикусом без урахування та з урахуванням краніотипу.

3. Акт перевірки стану первинної документації та матеріалів дисертаційної роботи А.В. Марченко «Морфотопогометричні закономірності формування зубних дуг верхньої та нижньої щелеп у юнаків і дівчат з ортогнатичним прикусом», який затверджений проректором з наукової роботи ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія» Заслуженим діячем науки і техніки України, професором І.П. Кайдашевим 12.06.2018 року, засвідчує дійсний обсяг виконаної дисертантом роботи, що підтверджує об'єктивність та вірогідність положень і висновків дисертації.

4. Довідка наукового відділу ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія» свідчить про те, що рукопис докторської дисертації Марченко Алли Володимирівни був перевірений на наявність академічного плагіату у комп'ютерній системі «Антиплагіат». Кількість співвідношень не перевищує допустимої норми, оригінальність тексту становить 97 %.

5. Робота має відповідність етичним і морально-правовим вимогам при проведенні наукових досліджень, про що свідчить витяг із протоколу № 165 від 17.05.2018 року Комісії з етичних питань та біоетики ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія».

Провівши детальний аналіз докторської дисертації Марченко Алли Володимирівни, автореферату дисертації та опублікованих автором 36 наукових праць за темою дисертації (з них 24 одноосібних), серед яких 22 статті надруковано у рекомендованих наукових фахових виданнях України (з яких 10 у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз, серед яких – 5 до бази Web of Science), 2 статті – в іноземних наукових журналах (зокрема 1 у базі Scopus), а також 1 патент України, 1 авторське свідоцтво на твір, підтверджую, що всі наукові положення, висновки та рекомендації дисертації обґрунтовані і достовірні. Матеріали дисертації повністю висвітлені в публікаціях і не повторюються.

Новизна проведеного А.В. Марченко наукового дослідження полягає в тому, що за допомогою сучасних комп'ютерно-томографічних, кефалометричних, одонтометричних, кореляційного аналізу і статистичних методів отримано нові дані щодо встановлення закономірностей формування зубних дуг верхньої і нижньої щелеп в осіб юнацького віку з ортогнатичним прикусом. Проведена змістовна порівняльна характеристика та аналіз цих даних.

Були вперше встановлені і статистично доведені особливості і прояви статевого диморфізму комп'ютерно-томографічних одонтометричних показників в юнаків і дівчат із ортогнатичним прикусом без урахування та з урахуванням краніютипу, що спостерігалися більш виражено між юнаками і дівчатами загальних груп і брахіцефалами, ніж між мезоцефалами, за винятком показників лінійних розмірів верхньої і нижньої щелеп. Уперше встановлені особливості і статеві розбіжності зв'язків між лінійними розмірами, необхідними для побудови коректної форми зубної дуги, та одонтометричними і кефалометричними показниками у юнаків та дівчат з ортогнатичним прикусом загальної групи і різних краніютипів. Доведено, що при розподілі осіб на різні краніютипи відсоток середньої сили, переважно прямих, зв'язків лінійних розмірів, необхідних для побудови коректної форми зубної дуги, з розмірами зубів та кефалометричними показниками збільшується, в більшості випадків, за рахунок недостовірних середньої сили кореляцій.

На підставі власних досліджень, дисертанткою вперше розроблені і проведено аналіз регресійних моделей відтворення індивідуальних характеристик зубних дуг верхньої та нижньої щелеп у юнаків і дівчат з ортогнатичним прикусом залежно від одонтометричних та кефалометричних показників без урахування і з урахуванням краніютипу. Встановлені межі процентильного розмаху одонтометричних показників та лінійних розмірів верхньої й нижньої щелеп, необхідних для побудови коректної форми зубної

дуги в юнаків та дівчат із ортогнатичним прикусом в загальних групах та різних краніотипів.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дослідження

Докторська дисертація Марченко Алли Володимирівни «Морфотопогеометричні закономірності формування зубних дуг верхньої та нижньої щелеп у юнаків і дівчат з ортогнатичним прикусом» є фундаментальним морфологічним дослідженням, яке містить нові наукові положення. Дисертаційне дослідження спрямоване не тільки на вирішення важливих теоретичних проблем, але й представляє практичне значення, оскільки суттєво розширює існуючі ключові уявлення про морфотопогеометричні закономірності формування зубних дуг у юнаків і дівчат з ортогнатичним прикусом.

Отримані автором численні кефало-одонтометричні параметри в осіб юнацького віку з ортогнатичним прикусом мають практичне значення як для морфологів, так і для клініцистів. Базуючись на даних кореляційного аналізу, отриманих в ході дослідження, розроблено математичне обґрунтування відтворення індивідуальних параметрів зубної дуги в юнаків та дівчат з ортогнатичним прикусом у загальних групах та різних краніотипів залежно від одонтометричних та кефаломеричних показників (патент на корисну модель № 122949 «Спосіб діагностики та лікування аномалій зубних дуг у осіб юнацького віку»).

Для практичного застосування отриманих результатів моделювання дисертантом запропоновано новий метод відтворення коректної форми зубної дуги з використанням комп'ютерної програми DentaForm, яка дозволить лікарям-ортодонтам визначати план лікування, проводити об'єктивну оцінку ефективності лікування патології, впливати на скорочення терміну лікування і профілактику виникнення рецидивів захворювання (авторське свідоцтво на твір № 75614).

Визначені вперше наукові дані являються патогенетичним обґрунтуванням використання методу конусно-променевого комп'ютерно-

томографічного одонтологічного та кефалометричного дослідження у практиці лікаря-стоматолога.

19 актів впровадження результатів дослідження здобувача А.В. Марченко свідчать, що матеріали дисертації успішно впроваджені у наукову роботу і навчальний процес ряду морфологічних та клінічних кафедр, в практичну роботу лікувально-профілактичних закладів. Вважаю, що матеріали докторської дисертації можуть бути використані при написанні підручників та монографій з нормальної, клінічної анатомії, стоматології та ортодонтії.

4. Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому та ідентичності змісту автореферату й основних положень дисертації

Докторська дисертація Марченко Алли Володимирівни «Морфотопогометричні закономірності формування зубних дуг верхньої та нижньої щелеп у юнаків і дівчат з ортогнатичним прикусом» написана згідно з наказом МОН України № 40 від 12.01.2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій».

Дисертація є завершеною науковою роботою. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації. Докторська дисертація А.В.Марченко не містить матеріалів її кандидатської дисертації.

Дисертація написана українською мовою на 554 сторінках комп'ютерного тексту, з них 260 сторінок основного тексту, в традиційному стилі. Робота ілюстрована 103 рисунками та 152 таблицями, що відображають результати дослідження. Список використаних джерел літератури містить 362 найменування, з яких 211 викладені кирилицею, 151 – латиницею.

Дисертація складається з анотації, списку публікацій, змісту, переліку умовних позначень, вступу, огляду літератури, загальної методики і основних методів дослідження, чотирьох розділів власних досліджень, аналізу й узагальнення результатів дослідження, висновків, списку

використаних джерел, 6 додатків. Усі розділи написані грамотно, традиційно, стиль та оформлення роботи легко сприймаються.

Майже усі морфологічні терміни відповідають українському стандартіві Міжнародної анатомічної номенклатури (Київ, 2001).

В анотації викладено основні результати дослідження, підкреслено наукову новизну і практичне значення.

У вступі на 12 сторінках автор стисло дала вичерпну характеристику стану досліджуваної проблеми на сьогодні з позиції теоретичного і практичного значення, визначила актуальність проблеми, мету та завдання дослідження, охарактеризувала об'єкт, предмет, методи дослідження, сформулювала наукову новизну і практичне значення отриманих результатів, зазначила свій особистий внесок. Вступ написано добре і заперечень не викликає.

У першому розділі дисертації «Сучасні уявлення про морфотопогометричні закономірності формування зубних дуг верхньої і нижньої щелепи при ортогнатичному прикусі і їх застосування в сучасній стоматології, анатомії і антропології (огляд літератури)» на 29 сторінках (11 % від основного тексту) надано аналітичний огляд вітчизняної та зарубіжної наукової літератури за темою дослідження. Автор звернула увагу на основні наукові напрямки і методики вивчення морфотопометричних закономірностей формування нормогнатичних зубних дуг верхньої і нижньої щелепи та науково-практичне значення індивідуальних анатомічних, вікових, етнічних, статевих та конституціональних особливостей зубних дуг верхньої і нижньої щелепи. В кінці першого розділу здобувач підкреслює положення, що потребують подальшого дослідження. Форма аналізу наукової літератури показує високу ерудицію дисертанта та уміння узагальнювати дані літератури.

Другий розділ «Загальна методика й основні методики дослідження» викладено на 15 сторінках, містить характеристику загальної методики та основних методів дослідження, які відповідають поставленій меті і

завданням дослідження. Описані наступні методи дослідження: конусно-променева комп'ютерна томографія; кефалометричне дослідження за Головка Н. В. (2003); математичні (статистична обробка отриманих результатів та побудова регресійних моделей нормальної індивідуальної форми зубної дуги проведена в ліцензійному статистичному пакеті «Statistica 6,0»). Первинні показники розмірів зубів та голови 44 юнаків та 50 дівчат з ортогнатичним прикусом (визначався за 11-ти пунктами за М. Г. Бушан) були надані з банку даних науково-дослідного центру Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова на основі договору про наукове співробітництво між Вінницьким національним медичним університетом ім. М.І. Пирогова та ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія». Необхідно наголосити, що дисертант визначав численні інформативні морфометричні параметри, а також індекси співвідношень між ними, що дало можливість об'єктивно аналізувати закономірності формування зубних дуг.

Розділ 3 результатів власних досліджень «Кефалометричні показники в загальних групах юнаків і дівчат з ортогнатичним прикусом та різною формою голови» викладено на 18 сторінках. Проведено кефалометричне дослідження в загальних групах осіб юнацького віку з ортогнатичним прикусом різного краніютипу з метою встановлення меж процентильного розмаху та особливостей й розбіжностей цих показників. Визначено, що виражені прояви статевого диморфізму для кефалометричних показників (більші значення в юнаків) частіше спостерігаються між юнаками і дівчатами загальних груп та брахіцефалами, ніж між мезоцефалами.

Розділ 4 власних досліджень присвячено дослідженню показників комп'ютерно-томографічних розмірів зубів та зубних дуг в загальних групах юнаків та дівчат з ортогнатичним прикусом та різною формою голови, який викладений на 29 сторінках. Вивчені величини комп'ютерно-томографічних розмірів зубів та зубних дуг в загальних групах юнаків та дівчат з ортогнатичним прикусом та різним краніютипом дозволили визначити межі

процентильного розмаху та особливості цих показників. На основі аналізу комп'ютерно-томографічних одонтометричних показників встановлено виражені прояви статевого диморфізму (більші значення в юнаків, як і при кефалометричному дослідженні) між юнаками і дівчатами загальних груп та брахіцефалами, ніж між мезоцефалами. Серед розмірів, необхідних для побудови коректної форми зубної дуги, більші значення встановлені при комп'ютерно-томографічному дослідженні лінійних розмірів верхньої і нижньої щелеп в юнаків. Встановлені більш виражені прояви статевого диморфізму даних показників комп'ютерно-томографічних розмірів зубів та зубних дуг між юнаками і дівчатами загальних груп та мезоцефалами, ніж між брахіцефалами, що не спостерігалось при одонтометричному дослідженні.

Розділ 5 «Кореляція комп'ютерно-томографічних характеристик зубних дуг із розмірами зубів і кефалометричними показниками в загальних групах юнаків і дівчат з ортогнатичним прикусом та різною формою голови» викладений на 66 сторінках. Дослідження проведено з метою встановлення особливостей зв'язків між лінійними розмірами, необхідними для побудови коректної форми зубної дуги, та одонтометричними і кефалометричними показниками у юнаків і дівчат загальної групи з ортогнатичним прикусом та у осіб юнацького віку різних краніотипів. Найбільш часто достовірні і середньої сили недостовірні зв'язки розмірів зубів та кефалометричних показників визначені з параметрами зубної дуги в стріловій площині в юнаків загальної групи і юнаків-брахіцефалів, у дівчат загальної групи і дівчат-мезоцефалів, а найменш часто – з параметрами дуги у лобовій площині. Зворотній результат отриманий в юнаків-мезоцефалів, більш часто подібні кореляції визначені з параметрами зубної дуги в лобовій площині, а менш часто – з параметрами дуги в стріловій площині. Рівномірну кореляцію лінійних розмірів, необхідних для побудови коректної форми зубної дуги, з розмірами зубів та кефалометричними показниками встановлено у дівчат-брахіцефалів. Встановлено збільшення кількості зворотніх зв'язків між

розмірами, необхідних для побудови зубної дуги, з частиною розмірів зубів та кефалометричними показниками в юнаків і дівчат різних краніотипів, що не визначено в загальних групах.

У розділі 6 власних досліджень дисертант надала опис побудови регресійних моделей комп'ютерно-томографічних лінійних розмірів, необхідних для побудови коректної форми зубної дуги, в залежності від особливостей розмірів зубів і кефалометричних показників в загальних групах юнаків і дівчат із ортогнатичним прикусом та різної форми голови. Розділ викладений на 39 сторінках. Встановлена достовірність коефіцієнтів відношення розмірів зубів і кефалометричних показників для побудови регресійних моделей комп'ютерно-томографічних лінійних розмірів, необхідних для побудови коректної форми зубної дуги. В загальних групах в юнаків із 18 можливих моделей трансверзальних розмірів верхньої і нижньої щелеп та сагітальних характеристик зубної дуги залежно від особливостей одонтометричних і кефалометричних показників із коефіцієнтом понад 0,6 побудовано 17, а у дівчат – 14. В юнаків-мезоцефалів із 18 можливих побудовано 17, а у дівчат-мезоцефалів – усі 18 моделей. В юнаків і дівчат брахіцефалів побудовані всі можливі моделі. За результатами даного розділу отримано патент на корисну модель (№ 122949) «Спосіб діагностики та лікування аномалій зубних дуг у осіб юнацького віку» та авторське свідоцтво на твір «Комп'ютерна програма для розрахунку нормативних параметрів зубних дуг «DentaForm».

У п'ятому розділі «Аналіз та узагальнення результатів дослідження» на 81 сторінці проведено глибокий, змістовний і аргументований аналіз та узагальнення результатів дослідження, в якому дисертант Марченко А.В. не тільки підсумовує та аналізує одержані дані, але й порівнює їх з даними інших дослідників. Підкреслює відсутність даних наукової літератури з обраної теми, що свідчить про новизну наукового дослідження автора. Розділ написано логічно, обґрунтовано, що вказує на наукову зрілість здобувача.

Матеріали цього розділу повністю відображають положення, які сформульовані дисертантом, є підґрунтям для висновків дисертації.

Результати дисертаційної роботи викладені на 8 сторінках у 6 конкретних висновках, які є логічними, обґрунтованими і достовірними, є завершенням поставлених завдань дослідження. У вступній частині висновків оцінено стан виконаної роботи. Між завданнями дослідження і висновками розходжень немає.

Список використаних джерел літератури, який приведено на 42 сторінках, складено за алфавітом і налічує 362 найменувань, з яких 211 викладено кирилицею, 151 – латиницею. 67% джерел літератури, проаналізованих автором, опубліковано за 10 останніх років. Список літератури оформлено за державним стандартом України.

У додатках на 193 сторінці приведено 19 актів впровадження результатів дослідження дисертанта в навчальний процес та практику, список опублікованих праць за темою дисертації, апробацію результатів дисертації, статистичні дані (146 таблиць).

Автореферат відповідає змісту дисертації і оформлений за вимогами. Основні положення дисертації достатньо апробовані на численних наукових конференціях і форумах.

Докторська дисертація Марченко Алли Володимирівни «Морфопогеометричні закономірності формування зубних дуг верхньої та нижньої щелеп у юнаків і дівчат з ортогнатичним прикусом» є завершеним науковим дослідженням, містить наукову новизну, має як теоретичне, так і практичне значення.

5. Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці

Отримані автором результати мають практичне значення як для морфологів, так і для клініцистів. Математичне обґрунтування побудови індивідуальних параметрів зубної дуги в юнаків та дівчат з ортогнатичним прикусом у загальних групах та різних краніотипів залежно від

одонтометричних та кефалометричних показників (патент на корисну модель № 122949 «Спосіб діагностики та лікування аномалій зубних дуг у осіб юнацького віку») та новий метод відтворення коректної форми зубної дуги з використанням комп'ютерної програми DentaForm (авторське свідоцтво на твір № 75614) дозволить у практиці планувати та проводити лікування лікування в більш скорочені терміни та попереджувати рецидиви захворювання.

6. Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації

Зміст дисертації відповідає темі дослідження і розкриває її суть. Здобувач виконала велике за обсягом і аналізом дослідження, її робота є актуальною. Принципових недоліків у дисертації мною не виявлено, але є такі зауваження:

1. У тексті дисертації виявляються поодинокі орфографічні та стилістичні помилки, некоректні вирази. Наприклад: на стор. 21 « ... *простион...*»; на стор. 22 «... *щелепно-лицьовий...*»; на стор. 55 «...*лицьовий...*»; на стор. 53. «...показником *приналежності* зубних дуг до доліхогнатичної форми *служував* індекс...»; на стор. 55 «...висота *забарвлених* частин губ...»; на стор. 57 «...*при виборі* брекетів *при лікуванні* пацієнтів...»; на стор. 62 «...значному *ступеневі...*» ; на стор. 63 «...ознак *зубної* дуги з ознаками черепа і *зубів* є наявність у досліджуваних сформованого ортогнатичного прикусу, повного (за винятком третього моляра) з інтактними *зубами* *зубного* ряду...»; на стор. 81 «...*значуще* більші *значення...*».

2. В огляді літератури трапляються джерела, які датовані минулим століттям. Деякі з них є фундаментальними (№5, № 20, №59, №79, №80, №195), але деякі – оглядовими (№ 74, №147, №148, №199, №219, №223, №236, №239, №299, №307), без яких дисертаційна робота не втратила б своєї цінності.

3. У розділі 2 бажано було б вказати відомі класифікації кранотипів та якою з них Ви користувались в роботі.

4. У переліку умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів та у тексті дисертації автор використовує DAPX_6, MAPX_6 та NAPX_6, а необхідно DAPX_16, MAPX_16 та NAPX_16.

5. В розділі п'ять при описанні «Кореляції з розмірами зубів» є неточності або помилки в позначенні зубів, що вивчалися. Вони відрізняються у юнаків та дівчат. Наприклад: у юнаків зв'язки з мезіодистальним розміром коронки 11, 12, 15, 16, 41, 43-45 зубів, а у дівчат це зуби 11, 13, 15, 42 і 45 (стор. 126, 127).

У цілому враження від дисертації позитивне, а вказані недоліки не зменшують наукового значення даної дисертаційної роботи та цінності отриманих результатів.

В процесі рецензування дисертації виникло наступне питання:

1. Чи траплялися Вам при наборі пацієнтів вади розвитку, пов'язані з порушенням морфогенезу черепа (щелеп зокрема)?

2. За даними літератури, багато дослідників підтримують таку думку, що в юнацькому віці, верхня і нижня щелепа досягають своїх максимальних розмірів, постійний прикус остаточно сформований, що пов'язано з прорізуванням третіх великих кутніх зубів. Отже, у Ваших дослідженнях чи у всіх обстежених були наявні дані зуби чи ні?

7. Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

Докторська дисертація Марченко Алли Володимирівни «Морфотопогометричні закономірності формування зубних дуг верхньої та нижньої щелеп у юнаків і дівчат з ортогнатичним прикусом» є самостійним завершеним науковим дослідженням, в якому отримані нові обґрунтовані результати, що в сукупності є вагомим внеском у теоретичну і практичну медицину, оскільки дано нове вирішення актуальної наукової проблеми щодо визначення закономірностей змін морфотопогометричних характеристик зубних дуг верхньої та нижньої щелеп у юнаків і дівчат з ортогнатичним прикусом залежно від одонтометричних та кефалометричних показників без та з урахуванням каріотипу. Дослідження виконано на достатній кількості

спостережень і на належному методичному рівні з використанням сучасних методик, комплексне використання яких відповідає поставленим завданням і забезпечує достовірність отриманих результатів, обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій. Достовірність підтверджується також змістом 22 опублікованих робіт та оприлюдненням матеріалів дисертації на 15 наукових конференціях і форумах.

Вважаю, що за науковою новизною, актуальністю, теоретичною і практичною цінностями, обсягом проведеного дослідження, глибиною аналізу, ступенем обґрунтованості та достовірністю висновків і положень дисертація Марченко Алли Володимирівни «Морфотопогеометричні закономірності формування зубних дуг верхньої та нижньої щелеп у юнаків і дівчат з ортогнатичним прикусом» повністю відповідає вимогам пункту 10 «Порядку присудження наукових ступенів» Постанови Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 року, № 1159 від 30.12.2015 року та № 567 від 27.07.2016 року щодо докторських дисертацій, а її автор Марченко Алла Володимирівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора медичних наук за спеціальністю 14.03.01 – нормальна анатомія.

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

**завідувач кафедри анатомії, клінічної анатомії та
оперативної хірургії Вищого державного
навчального закладу України
«Буковинський державний
медичний університет»,
доктор медичних наук, професор**

О.М. Слободян

Підпис професора Слободяна О.М. засвідчує
Вчений секретар Вищого
державного навчального закладу
України «Буковинський державний
медичний університет»

...І. Павлуник